

FILOSOFIA IN PERIOADA ILUMINISMULUI

Montesquieu s-a nascut la Brede, langa Bordeaux, in Franta. A studiat dreptul si in 1708 s-a mutat la Paris pentru a castiga experienta in avocatura. La moartea tatalui sau s-a reintors in provincie si in 1716, cand a murit si unchiul sau, i-a mostenit titlul nobiliar, devenind Charles-Louis de Secondat, Baron de Montesquieu.

La Paris duse o viata socila activa dar, dupa intoarcerea acasa s-a linistit si a inceput sa studieze dreptul roman si stiintele naturale. Nu a fost recunoscut imediat ca autor al Scrisorilor persane (1721), o satira stralucita a vietii pariziene vazuta prin ochii a doi calatori persani inventati de el. Lucrarea il lua in deradere pe rege, Ludovic XV, religia si teoriile filosofului englez Thomas Hobbes. Desi caustica si irreverentioasa, lucrarea i-a deschis usile curtii regale si astfel a ramas in apropierea cercurilor mondene pentru tot restul vietii.

In 1728 Montesquieu a inceput sa calatoreasca, mergand in Anglia in 1731 unde a devenit membru al Societatii Regale, a studiat Parlamentul in sesiune si si-a facut prieteni printre filosofi si politicieni. Dupa reintoarcerea sa in Franta a publicat consideratii asupra cauzelor grandorii si decadentei romanilor (1734), o lucrare pregatitoare a cartii ce avea sa-l faca celebru in Intreaga lume si care a necesitat inca 16 ani de lucru. Aceasta avea sa fie o carte despre lege si politica si autorul a citit mult si cu mare atentie lucrari de istorie, drept, economic si teorii politice.

Noile perspective

Dupa ani de revizuire si adaugarea unor noi capitole, cartea a fost terminata in 1750. Numita Spiritul legilor, aceasta avea 31 de volume. A fost considerata o sinteza a evenimentelor precedente din istoria teoriei politice si din domeniul jurisprudentei.

Noutatea adusa consta in abordarea a trei teme specifice. Montesquieu sugera ca mediul fizic, indeosebi climatul, avca un efect asupra genului de aranjamente politice pe care le faceau oamenii. Nu credea ca acesta ar fi factorul unic sau cel decisiv — de exemplu, religia reprezenta un altul — dar credea ca acesta ar trebui sa fie luat in considerare iar aceasta idee a avut importanta pentru antropologii care i-au succedat.

El a emis si o noua modalitate de clasificare a guvernarilor. Inainte acestea fusesera clasificate ca fiind monarhii, aristocratii sau democratii, in functie de cel care guverna. Montesquieu a modificat categoriile in republici, monarhii si despotism, in functie de modul in care era exercitata puterea, explicand ca ceea ce mentinea republica era virtutea, ca monarhia depindea de onoare si ca despotismul se baza pe frica.

Cea de-a treia si cea mai remarcabila dintre ideile sale era cea cunoscuta ca "Separatia Puterilor". El sugera ca pentru o guvernare buna si dreapta posturile de legiuitori (parlamentul), a celor care asigurau aplicarea legii (politia, armata) si oamenii care decideau daca o lege a fost sau nu incalcata si (judecatorii si magistratii) ar trebui sa fie detinute de oameni diferiti sau de grupuri diferite de oameni.

Aceasta teorie poate ca astazi pare evidenta, dar la acea vreme nu era, si reprezinta, de fapt, una dintre marile mosteniri pe care ni le-a lasat iluminismul, epoca ratiunii. Aceasta sta la baza Declaratiei Drepturilor Omului si a Constitutiei SUA, iar forta si originalitatea ei au fost recunoscute pretutindeni. Cea mai celebra lucrare a iluminismului care avea ca scop sa stranga laolalta tot ceea ce era mai modern si mai radical in domeniul cunostintelor stiintifice si filosofice a fost faimoasa Encyclopedie franceze. Editorul ei, D'Alembert, l-a solicitat pe Montesquieu sa scrie articolele din enciclopedie referitoare la politica. Montesquieu a refuzat deoarece considera ca spusese deja tot ce stia despre acest subiect, dar s-a oferit in schimb sa scrie un articol despre "Gusturi". Oferta a fost imediat acceptata. Montesquieu a murit la Paris, in 1755, ca unul dintre cei mai respectati si iubiti oameni ai epocii sale.

VOLTAIRE

Este neobisnuit faptul ca Montesquieu, având in vedere atractia lui pentru viata sociala, nu a vazut la Paris nici o piesa a lui Voltaire.

Voltaire s-a nascut in 1694, numele sau adevarat fiind François-Marie Arouet. Familia sa era catolica si de conditie mijlocie si a fost educat la Paris de iezuiti, dupa care a inceput sa studieze dreptul. Chiar daca a provocat nemulțumire in familie, el s-a hotarat sa devina scriitor si sa faca cariera in teatru. Piesele de teatru franceze ale vremii sunt descrise drept "clasice" din doua motive. In primul rand, ele respectau modelul grecesc sau roman al pieselor lirice in trei acte, si in al doilea rand, actiunea lor era plasata de obicei in antichitatea clasica. Voltaire nu mai este astazi considerat un mare dramaturg dar a obtinut mare succes cu primele sale piese de teatru si a continuat sa scrie pentru teatru de-a lungul vietii.

El si-a dovedit insa geniul ca prozator si satirist. De altfel, un pamflet despre regenta ducelui de Orleans — intre domnia lui Lodovic XIV si majoratul lui Ludovic XV — si opiniile sale religioase liberale au fost cele care l-au facut remarcat pe Voltaire. El a fost inchis in Bastilia vreme de un an. In 1726, cand a adoptat pseudonimul Voltaire, fapta sa a declansat o cearta cu un nobil marcant, cavalerul de Rohan. A fost infrant si a fost expulzat din Franta in Anglia.

INFLUENTELE ENGLEZE

In timpul anilor petrecuti in Anglia, Voltaire nu numai ca a invatat sa vorbeasca fluent engleza dar a studiat si institutiile politice si economice ale tarii. Din lucrarile lui Shakespeare el a ajuns sa cunoasca un alt gen de dramaturgie, chiar daca nu putea sa-l considere pe acesta decat "un geniu salbatic". Voltaire era convins ca liberalismul institutiilor engleze a condus la realizările societății engleze in stiinta si filosofie. In 1728, dupa ce s-a intors in Franta, a continuat sa scrie piese de teatru, cu influente shakespeareiene evidente, dar s-a aplecat si asupra istoriei, publicand istoria lui Carol XII, in care compara domnia distructiva a monahului suedez Carol cu cea a lui Petru cel Mare al Rusiei, concluzionand ca marii oameni sunt mai degraba constructivi, si se ingrijesc de popoarele lor, decat marii razboinici. In 1728 a publicat prima sa lucrare in proza, binecunoscutele Scrisori filosofice, in care a subliniat efectele benefice ale tolerantei religioase. Viata spunea el, nu trebuie traita cu grija fata de rai ci ajutatndu-i pe ceilalti sa progreseze, prin obtinerea unor rezultate in stiinta sau in domeniul artelor.

Acesta este unul dintre jaloanele gândirii din perioada iluminismului și una dintre lucrările care au modelat gândirea modernă. Insa atacul împotriva religiei convenționale și a sistemului politic a provocat scandal, și Voltaire a trebuit să părăsească Parisul. S-a refugiat la țara unde s-a adăncit într-un program intens de studii, care avea să-i susțină cunoștințele enciclopedice. În această perioadă a început să corespundă cu Prințul Coroanei Regale — cel ce avea să devină Frederic II — al Prusiei. Această prietenie avea să-l ajute să reîntre în grație și în Franța, atunci când Franța și Prusia s-au aliat în războiul pentru succesiunea austriacă (1740-48).

Reîntors la Paris, spiritul indiscret al lui Voltaire a depășit limita de suportabilitate a lui Ludovic XV și în 1750 s-a refugiat la Bedin, sub protecția lui Frederic. Din nou, o satiră i-a adus nenorocirea. Frederic s-a întors împotriva lui și, neputând să se întoarcă la Paris, s-a refugiat la Geneva, în Elveția. Insa nici aici nu era în siguranță. Articolul despre Geneva din Enciclopedie — inspirat din scrierile sale dar scris de D'Alembert — a reprezentat prea mult pentru autoritățile orașului și în 1758 a trebuit să plece din nou. Atunci Voltaire a cumpărat două proprietăți învecinate. Una la Fernay — în Elveția, în apropiere de casa lui Rousseau — și alta peste graniță, în Franța, astfel ca putea trece granița într-o parte sau în alta oricând era nevoie. Aici și-a petrecut restul vieții.

A scris piese de teatru, istorii, pamflete și satire sub diferite nume, a criticat biserica și puterile civile franceze, opunându-se tiraniei și opresiunii. În mod deosebit, a scris cea mai celebră carte a sa, *Candide* (1758), un scurt roman filosofic, în care tânărul sau eroul, naivul Candide, călătorește prin lume, suferă și vede tot felul de neazuri, doar pentru a se spune că trăiește în “cea mai bună dintre toate lumile posibile”. În cele din urmă, el decide că unicul mod de a fi fericit este de a trăi liniștit, înconjurat de familie și de prieteni și de “a-și cultiva grădina”.

În 1778 Voltaire a vizitat Parisul și este posibil ca stresul provocat de primirea entuziastă să-i fi provocat moartea.

ROUSSEAU

În același an a murit Jean-Jacques Rousseau, vecinul lui Voltaire din exilul lui în Elveția și un alt mare gânditor al iluminismului. El se născuse la Geneva, în 1712, și, din cauza că mama sa a murit prematur iar tatăl său a fost exilat a avut o copilărie nefericită, în familia mamei fiind considerat ruda săracă. La 16 ani a părăsit Elveția și a plecat în Savoia unde a găsit un protector, în persoana d-nei de Warrenne. Această era o femeie inteligentă și energică și, în anii petrecuți alături de ea, ea a reușit să transforme băiatul semi-analfabet într-un bărbat literat și plin de sensibilitate.

Avea deja 30 de ani când s-a mutat la Paris unde l-a întâlnit pe Diderot și a intrat în cercul intelectualilor radicali și anti-clericali care scriau pentru Enciclopedie. Specialitatea sa era muzica și în 1752 a scris o operă de succes. Viziunea sa particulară despre muzică l-a dus într-o dispută cu Rameau, cel mai celebru compozitor francez de opere din acea vreme, în care apăra melodia și exprimarea liberă în defavoarea armoniei și a respectării stricte a regulilor.

Insa Rousseau a devenit celebru datorită scrierilor sale politice. El a avut o viziune care l-a făcut să vadă limpede că la început omul fusese liber și lipsit de păcate și că societatea a

adus pe lume toate relele. Reintors in orasul sau natal, Geneva, el a dezvoltat aceasta idee a “nobilului salbatic” in cea mai celebra carte a sa, Contractul social (1762), care incepe cu faimoasa propozitie “Omul se naste liber, dar oriunde s-ar afla este in lanturi” si in care sugera ca oamenii ar putea deveni liberi daca s-ar conforma “vointei generale”, legilor impuse de comunitate si respectate de fiecare individ in parte, deoarece este imposibil de imaginat ca cineva ar face legi nedrepte care sa-l inrobeasca chiar pe el. Rousseau s-a reintors la Paris dar s-a certat cu ceilalti autori ai Enciclopediei din cauza articolelor care criticau Geneva, astfel ca el a parasit ceea ce considera ca ar fi coruptia orasului in favoarea vietii simple de la tara. Din pacate, ideile sale despre politica si educatie libertina (Emile, 1762) au provocat scandal si ci si-a petrecut restul vietii incercand sa scape de arestare, plecand in Anglia si apoi in Elvetia, dintr-un canton intr-altul.

Noua Eloiza, un roman publicat in 1761, i-a creat numerosi prieteni. Era o revolutionara explorare si exprimare a emotiilor, istoria unei povesti de dragoste care a rupt barierele - sociale, motiv pentru care astazi este considerat precursorul romantismului. Ca urmare a simpatiei generate, in cele din urma autorului i s-a oferit refugiu pe domeniul unui nobil francez. Reveriile calatorului solitar (publicat postum in 1782) nu este doar un imn dedicat naturii, ci sugereaza si faptul ca si-a gasit pacea inainte de moarte, in 1778.

De retinut:

- Spiritul legilor, de Montesquieu nu a fost o lucrare importanta doar in primele faze ale revolutiei franceze ci este o lucrare care este studiată si astazi in multe universitati?
- Avand abia douazeci si ceva de ani, Montesquieu a devenit consilier parlamentar in orasul sau, Bordeaux?
- Printre vizitatorii celebri ai casei lui Voltaire din Ferney se numara si Boswell, Casanova si Gibbon?
- Voltaire a fost inchis de doua ori la Bastilia si expulzat de trei ori din Paris din cauza scrierilor sale?
- Voltaire a primit ultima impartasanie in rit catolic inainte de moarte, in ciuda opozitiei sale declarate fata de religie?
- Rousseau a incercat, in tinerete sa devina campion de sah, dar fara succes?
- Rousseau a avut un impact slab in domeniul muzical, dar mai tarziu, Gluck i-a aclamat ideile “romantice”?